

10.4.2019

LAPE-muutosohjelman, OT-keskuskehittämisen ja
VIP-verkoston yhdyspintoja

Marjo Malja, sosiaalineuvos

Osaamis- ja tukikeskukset (OT-keskukset)

- Ovat uusi integratiivinen palvelurakenne lasten, nuorten ja perheiden kaikkein vaativimpien palvelujen tuottamiseen ja varmistamiseen, tutkimus- ja kehittämistoimintaan sekä palvelujen yhteistyöaluetasoiseen koordinointiin.
- Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (LAPE) on vuosien 2016–2018 aikana, yhteistyöalueiden keskinäisessä yhteistyössä ja valtakunnallisesti tuettuna, määritelty OT-keskuskonseptin ydintä: niitä keskeisiä rakenteita, periaatteita ja toimintamalleja, jotka ovat yhteisiä kaikille OT-keskuksille.
- OT-keskuksilla tulee lisäksi olemaan alueellisia kehittämistarpeita ja keskukset tekevät yhteistyötä ja keskinäistä työnjakoa.

MIKSI VALMISTELUUN LÄHDETTIIN

- Pienellä osalla lapsista ja nuorista on sellaisia vaativien erityispalveluiden tarpeita, joihin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmä ja osaaminen ei nykyisellään vastaa.
- Erilaista tukea ja hoitoa on lisätty ja kehitetty erityisesti lastensuojelussa sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian alueilla, mutta tarvittavan asiantuntemuksen saatavuudessa, palvelujen saamisessa oikeaan aikaan sekä erilaisten toimintojen yhteensovittamisessa on vakavia puutteita.
- Hallinnonrajat ylittävää yhteistyötä tarvitaan myös kaikkein vaikeimmissa potilas- ja asiakastilanteissa; muun muassa yhteistyö VIP-verkoston kanssa on aivan olennainen ja sujuvaa yhteistyötä haetaan mm. rikosseuraamuslaitoksen kanssa.
- Lukuisten erillisten palvelujen tarjoaminen ei takaa sitä, että lapsi ja perhe saisivat riittävän tuen ja hoidon.

OT-keskukset ja maakuntien yhteistyöalueet

OT-keskus

vaikuttavuus, osaamispääomaa, elämäntapa, perhe- ja työelämä

- Erityis- ja vaativan tason palveluiden työpajaprosessi syksyllä 2016

● Valtakunnalliset OT-päivät

- 6.6.2017
  - 4.12.-5.12.2017
  - 12.6.2018
  - 19.11.2018
- **OT-työrukkasen tiivis työskentelyprosessi**
    - 4.10.2017 – 11.12.2018
    - Yhteensä 14 kokouspäivää

Lasten, nuorten ja perheiden osaamis- ja tukikeskukset

LAPE-muutosohjelmassa tehdyn
valmistelutyön loppuraportti

OT-KESKUSTEN VISIO

- Uudistetuissa vaativimman tason palveluissa tarpeen mukaisesti palveluihin pääsy on sujuvaa, ja tuen ja palveluiden tarve arvioidaan monitoimijaisena yhteistyönä.
- Vaativimman tason palveluita on saatavilla myös erityistason palveluiden yhteydessä, jossa eri ammattiryhmien asiantuntijuus kootaan yhteiseksi asiakaslähtöiseksi toimintakokonaisuudeksi.
- Integratiiviset toimintamallit ovat kattavasti käytössä.
- Palveluketjun sisällöllinen ohjaus varmistaa tarpeenmukaisen palvelun toteutumisen myös perustasolla.
- Lapsi tai nuori ja hänen perheensä ovat aktiivisina osallistujina palvelun suunnittelussa ja toteuttamisessa.

REKISTERIPOHJAISESTA SELVITYSTYÖSTÄ KÄVI ILMI, ETTÄ VUONNA 2017:

- Lähes kaikki psykososiaaliset palvelut olivat yleisimpiä 13–17-vuotialla.
- Eniten mielenterveyskäyntejä joko perusterveydenhuollossa tai erikoissairaanhoidossa (15 %) oli 13–17-vuotiailla.
- Noin puolella kaikista alle 18-vuotiaista käyntejä oli kuitenkin vähemmän kuin kolme vuodessa.
- Erityisen selvästi iän mukana lisääntyvät mielenterveyskäynnit perus- ja erikoissairaanhoidossa. Yli 12 kertaa erikoissairaanhoidossa käyneiden 13-17-vuotiaiden osuus oli yli puolet erikoissairaanhoidon mielenterveyskäynneistä.
- Myös lastensuojelun avohuollon asiakkuus on yleisintä 13–17-vuotiailla (5,9 % ikäryhmästä).
- Raskaiden palveluiden käyttö kaksinkertaistuu alakouluikäisiin verrattuna: kodin ulkopuolelle on sijoitettu 2,6 prosenttia ikäluokasta ja psykiatrian vuodeosastojakso on 0,9 prosentilla 13-17 -vuotiaiden ikäryhmästä.
- Vuoden aikana 19 % niistä 13–17-vuotiaista, joilla oli vuoden aikana enemmän kuin 12 erikoissairaanhoidon käyntiä, oli myös sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Tietoa siitä, moniko heistä oli lastensuojelun avohuollon asiakas, ei ole saatavilla.
- Mielenterveyskäynnit olivat erityisen yleisiä kodin ulkopuolelle sijoitetuilla 13–17-vuotiailla. Heistä 64 % oli vuoden aikana mielenterveyskäynti terveydenhuollossa. Neljänneksellä sijoitetuista (23 % eli noin 1 800 nuorella) oli vähintään 12 käyntiä nuorisopsykiatriassa.

NELJÄ SYYTÄ, MIKSI OT-KESKUKSIA TARVITAAN

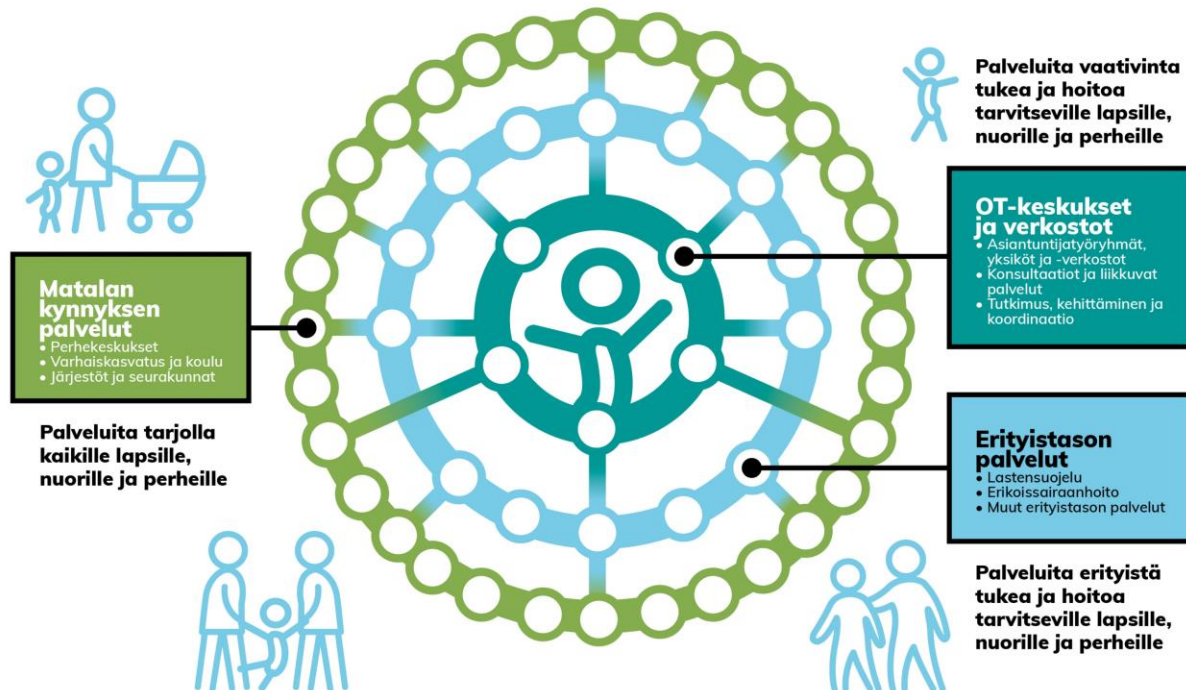
- 1) varmistamaan niitä hyvin harvoin tarvittavia vaativia palveluja, jotka ovat joko erityisosaamisvaatimuksiltaan tai kustannuksiltaan sellaisia, ettei niitä kannata kaikissa maakunnissa tuottaa.
- 2) luomaan yhdessä eri toimijoiden kanssa uusia käytäntöjä ja toimintatapoja ajassa muuntuviin erittäin vaikeisiin tilanteisiin niin, että tilanteet niiden avulla muuttuvat vähemmän vaikeiksi ja vahvistamaan sitä, että yhä useampi lapsi ja nuori saisi riittävän tuen ja avun jo perustasolta.
- 3) varmistamaan näyttöön perustuvien menetelmien implementointi kaikille toiminnan tasoille siten, että lapset ja nuoret saavat tarvitsemansa avun viiveettä lähipalveluista, mikä vähentää erityistason palveluiden tarvetta.
- 4) varmistamaan palvelujen yhteensovittaminen niin, että lapselle, nuorelle ja perheelle ne näyttäytyvät yhtenä palvelukokonaisuutena.

OT-keskus

Vaativinta osaamista lasten, nuorten ja perheiden palveluissa

Osaamis- ja tukikeskus muodostaa vahvan tukiverkon lapsille, nuorille ja perheille erityisen vaativissa tilanteissa yhdessä perus- ja erityistason palveluiden kanssa.

- OT-keskuskonsepti on hallinnonrajat ylittävä ja toimii pääosin verkostomaisena kokonaisuutena.

Toiminnan perustana ovat vahvat julkiset palvelut, jota järjestöjen toiminta täydentää ja jossa toimitaan yhteistyössä sosiaalialan osaamiskeskusten sekä opetus- ja kulttuuriministeriön käynnistämän VIP-verkoston kanssa. ITLA on menetelmien kehittämisessä ja niihin liittyvän tietopankkityön kautta keskeinen yhteistyökumppani.

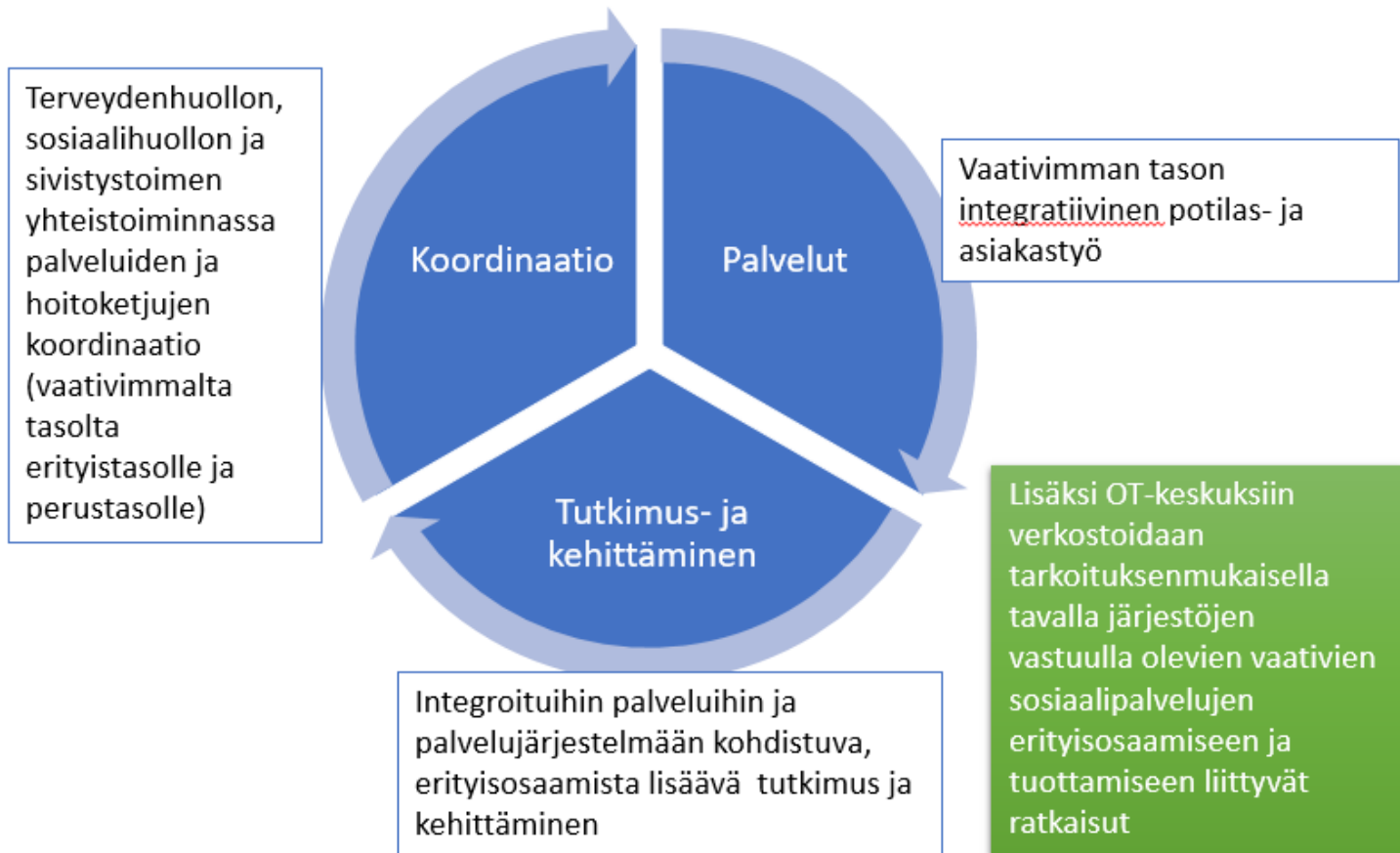

OT-KESKUSTEN TAVOITTEET

- Varmistaa tarpeen mukaiset, yhteen sovitettut, yhdenvertaiset ja vaikuttavat palvelut niille lapsille, nuorille ja perheille, jotka tarvitsevat kaikkein vaativinta erityisosaamista edellyttäviä palveluita.
- Viidelle yhteistyöalueelle muodostuvien osaamis- ja tukikeskusten (OT-keskusten) tehtävät sijoittuvat kolmelle toiminnalliselle alueelle:
  - 1) vaativimman tason integratiivinen potilas- ja asiakastyö
  - 2) integroituihin palveluihin ja palvelujärjestelmään kohdistuva, erityisosaamista lisäävä tutkimus ja kehittäminen
  - 3) palveluiden ja hoitoketjujen koordinaatio yhteistyössä terveydenhuollon, sosiaalihuollon ja sivistystoimen sekä palvelujärjestelmän eri tasojen toimijoiden kanssa (vaativimmalta tasolta erityistasolle ja perustasolle).

Lisäksi OT-keskuksiin verkostoidaan tarkoituksenmukaisella tavalla järjestöjen vastuulla olevien vaativien sosiaalipalvelujen erityisosaamiseen ja tuottamiseen liittyvät ratkaisut.

Mistä tehtävistä OT-keskus koostuu?

Vaativimpien palvelujen keskus ja verkosto

- Osin uudenlaisia asiakaspalveluja
  - vahvasti eri osaamista yhdistäviä palveluja, jotka vastaavat vaativimpiin palvelutarpeisiin (mm. koulukodit, yhdistelmäyksiköt)
- Osin erityisasiantuntijuuden verkostointia yksittäisen asiakasasian ympärille
  - perus- ja erityispalvelujen tueksi, asiakaslähtöisesti
  - kun tarvitaan vahvaa, monen eri ammattilaisen erityisosaamista

Tutkimus ja kehittäminen

Tutkimus ja kehittäminen
- yhteistyö mm. yliopistojen ja AMK:n kanssa

Konsultointi ja asiantuntijoiden kokoaminen mm. uusien ilmiöiden edessä

Tietopankkien ylläpito ja menetelmien levityksen tuki

Tiedolla ohjaaminen

Vahva kytkös suoraan asiakastyöhön ylläpitää vaativaa erityisosaamista

Koordinaatio

UUDISTUVA LAINSÄÄDÄNTÖ

- Lainsäädäntö antaa mahdollisuudet erityisosaamista edellyttävien toimintojen keskittämiseen jo nyt (tarkemmin raportissa).
- Vaikka OT-keskukset on suunnitteluvaiheessa asemoitu sote-uudistukseen ja syntyviin yhteistyöalueisiin, ne nähdään erittäin tarpeellisina riippumatta maakunta- ja soteuudistuksen etenemisestä. Suunnitelmat voidaan joustavasti liittää tuleviin sote-ratkaisuihin, millaisia ne ovatkin.
- Valtakunnallinen koordinaatio ja erityisen vaativien toimintojen keskittäminen on välttämätöntä kansalaisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi. Kyse on palvelujen toimintarakenteen ja koordinaation uudistamisen lisäksi vaativan erityisosaamisen varmistamisesta sekä erilaisten osaamisten integraation rakentamisesta. Tällä hetkellä osaaminen on hajallaan. Usein kaikkein vaativimmissa tilanteissa olevia lapsia, nuoria ja perheitä siirretään paikasta toiseen eivätkä he tule autetuksi. OT-keskusta tarvitaan ratkaisemaan tätä!

TYÖRYHMÄN EHDOTUKSIA LAINSÄÄDÄNTÖÄ KOSKIEN

- Tehdään ehdotukset niistä lainmuutoksista, joita integratiivinen OT-keskusten tutkimus- ja kehittämistoiminta edellyttää.
- Työryhmä ehdottaa, että koulukotien ja yhdistelmäyksiköiden lainsäädäntöä uudistetaan lähitulevaisuudessa huomioiden yhteys OT-keskuksiin. Lainsäädännön tulee turvata vaativan lastensuojelun sijaishuollon, terveydenhuollon ja perusopetuksen vaativan erityisen tuen integroidut palvelut. Lainsäädännön tulisi tukea parhaalla mahdollisella tavalla vaikeimmin oireilevien lasten ja nuorten auttamista.
- Työryhmän näkemyksen mukaan sosiaalihuoltolakia on välttämätöntä muokata vastaamaan sosiaalihuollon keskittämisen tarpeita ja luomaan tasapainoiset sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteet pohjaksi osaamis- ja tukikeskuksille. Esitykset tästä tulisi tehdä osana OT-valmistelun jatkotyötä.

TYÖRYHMÄN EHDOTUKSIA

- OT-keskuksen hallinnollisen mallin jatkokehittäminen.
- OT-keskuksen rahoitusmallista sopiminen ja budjettien laadinta.
- Jatketaan osaamisen, asiantuntijuuden ja palvelujen porrasteisuuden kehittämistä.
- Määritellään tarkemmin ja kootaan vaativien palveluiden asiantuntijaverkosto kullekin alueelle.
- Lääkinnällisen ja sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuuden ohjaus otetaan OT –keskuksen tehtäväksi.
- Rakennetaan koordinaatitiimit psykososiaalisten menetelmien implementaatioon.

TYÖRYHMÄN EHDOTUKSIA

- Suunnitellaan, kuinka konsultaatio ym. toimintamallit pilotoidaan.
- Pilotoidaan koordinaatiotoimintaa nimeämällä OT-keskus-erityistason perhekeskus yhteistoiminnan pilottiyksiköitä. Pilottiperhekeskukset tai muut perus- ja erityistason yksiköt toteuttavat yhteistoiminnassa OT-keskuksen kanssa hoitoketjujen/palvelupolkujen malleja, sisältäen arvioinnin ja näyttöön ja/tai tutkimukseen perustuvat interventiot ja kuntoutuksen. Näkökulmana on prosessin kehittäminen. Alueen kaikki palvelut, erityisesti koulu- ja varhaiskasvatus (opetus), sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalityö ja erityistason lastensuojelu ja järjestöt olisivat mukana yhteistoiminnan pilotissa. Mukana pilotissa olisivat myös tutkimus ja kehittämistoiminnan osalta yliopistot.
- Käynnistetään tutkimushankkeita liittyen kompleksisiin ilmiöihin.

TYÖRYHMÄN EHDOTUKSIA

- Käynnistetään ilmiöihin kytkeytyviä integratiivisia menetelmäpilotteja, tutkimus- ja kehittämishankkeiden ja menetelmien implementointia.
- Tunnistetaan, tutkitaan ja tuodaan pilotointiin näyttöön/tutkimukseen perustuvia integratiivisia käytäntöjä.
- Tarkennetaan OT-keskusten välistä työnjakoa ja edistetään OT-alueilla monitieteisten integratiivisten tutkimushankkeiden käynnistymistä tämän työnjaon mukaisesti.
- Määritellään yhteistyö VIP-verkoston kanssa tutkimuksen ja kehittämisen osalta.
- Selvitetään säätiön perustamisen mahdollisuus tutkimus- ja kehittämisrahoituksen turvaamiseksi.

TYÖRYHMÄN EHDOTUKSIA

- Laaditaan integratiivisesta tutkimuksesta ja kehittämisestä työsuunnitelma ensimmäiselle OT-toimintakaudelle, esim. 4 vuotta (ohjelmallisuus).
- Määritellään valtakunnalliseen Yhteiskehittämöön OT-teemat tulevalle toimintakaudelle.
- Jatketaan verkostokartan sähköisen alustan valmistelua. Jatkotyössä tulee ottaa kantaa muun muassa siihen, voiko alusta olla yhteinen kaikille OT-keskusalueille, miten se teknisesti toteutetaan ja miten rahoitetaan.
- OT-keskukset suunnitellaan siten, että valtion koulukodit ja yksityiset koulukodit kiinnittyvät kuhunkin viiteen keskukseseen ja niillä on asiakasohjaukseen ja konsultointiin osallistuva tehtävä kaikissa osaamis- ja tukikeskuksissa ja yhdyshenkilöt myös maakunnissa.
- Tarkennetaan, kuinka yhdistelmäyksiköt perustetaan ja kuinka ne toimivat osana OT-keskusta.